

Περιφερειακή Διεύθυνση Εκπαίδευσης Θεσσαλίας, ΠΕ.Κ.Ε.Σ.
Σεμινάριο : «Καλές εκπαιδευτικές πρακτικές με γνώμονα την τέχνη»
14-04-2021

*Εκπαιδευτική αξιοποίηση του εικαστικού Ερωτόκριτου
& γνωριμία με τη Νεοελληνική τέχνη του Μεσοπολέμου
σε σχέση με το ιστορικό πλαίσιο της δημιουργίας της*

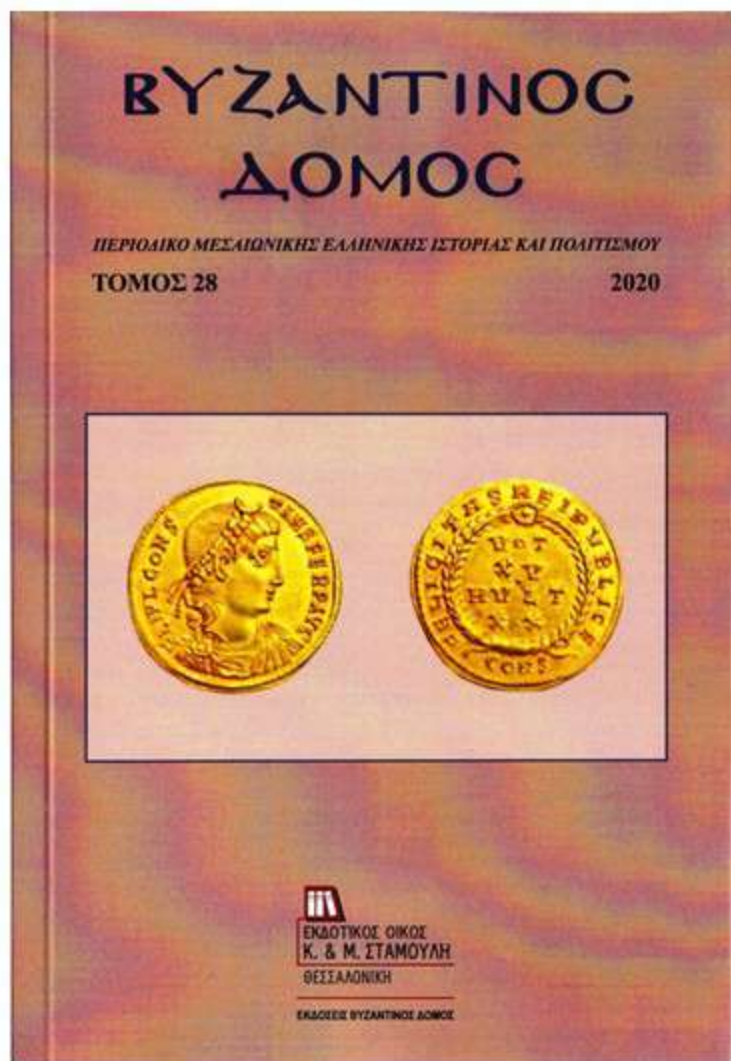


Εκπαιδευτική αξιοποίηση του εικαστικού Ερωτόκριτου

- Γνωριμία με αντιπροσωπευτικά έργα της καλλιτεχνικής «γενιάς του 1930» με θεματική εμπνευσμένη από τον Ερωτόκριτο
- Προβολή ζωγραφικών έργων: Κόντογλου, Θεόφιλου, Μποστ, Σπαθάρη, Τσαρούχη, Εγγονόπουλου, Γ. Κουνάλη, Ειρ. Ταχατάκη

Στόχοι:

- **Εκπαιδευτική αξιοποίηση του εικαστικού Ερωτόκριτου,**
- **Γνωριμία με τη Νεοελληνική τέχνη του Μεσοπολέμου**
- **Εικαστικά μαθήματα**
- **Διαθεματική προσέγγιση της Ιστορίας & της Λογοτεχνίας**
- Εξειδικευμένοι στόχοι & προτεινόμενες εκπαιδευτικές δραστηριότητες, ανά βαθμίδα εκπαίδευσης



- Αλεξάνδρα Κουρουτάκη, «Ζωγραφικές αναπαραστάσεις του Ερωτόκριτου ως αρχετυπικού συμβόλου του ελληνικού πνεύματος από εικαστικούς δημιουργούς του μεσοπολέμου»
- Βυζαντινός Δόμος, τ. 28, Εκδόσεις Σταμούλη, 2020
- σε μορφή ψηφιακού βιβλίου, αναρτημένη στον ιστοχώρο <https://artnartplus.com/articles>

Την τρίτη δεκαετία του 20ού αιώνα ζητούμενο: μια τέχνη ελληνική

Με το συγκερασμό

- της Ελληνικής Παράδοσης και Τέχνης (κλασική, βυζαντινή, λαϊκή τέχνη)
- τις αναζητήσεις της Ευρωπαϊκής καλλιτεχνικής πρωτοπορίας.

Στην Ελλάδα, την περίοδο του μεσοπολέμου,

ΜΟΝΤΕΡΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΗ
λειτούργησαν ως αμφίδρομοι καταλύτες!



Επάνω όρθιοι: Θαν. Πετσάλης, Ηλ. Βενέζης, Οδ. Ελύτης, Γ. Σεφέρης, Ανδ. Καραντώνης, Στέλιος Ξεφλούδης, Γιώργος Θεοδοκάς. Καθιστοί: Άγγελος Τερζάκης, Κ.Τ. Δημαράς, Γ. Κασιμίπαλης, Κοσμάς Πολίτης, Ανδρ. Εμπειρίκος

Β/θμια Εκπαίδευση Ζωγραφικές αναπαραστάσεις του "Ερωτόκριτου"

Η Τάση της Παράδοσης – Η Τάση της Νεωτερικότητας

Στόχοι

- Προβάλλονται τα ζωγραφικά έργα - Γνωριμία με έργα Νεοελληνικής τέχνης
- Οι μαθητές ανακαλύπτουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της Νεοελληνικής τέχνης, **στον Μεσοπόλεμο : Η τέχνη μεταξύ Μοντερνισμού & Παράδοσης**
- Παράδοση: Οι μαθητές καλούνται να εντοπίσουν στοιχεία της "Ελληνικότητας" (από τις πηγές της βυζαντινής & λαϊκό - ναΐφ τέχνης)
- Μοντερνισμός: Οι μαθητές καλούνται να εντοπίσουν νεωτερικιστικά στοιχεία στα έργα (επιρροές κυρίως από τον Υπερρεαλισμό)

Εισαγωγή για τον Ερωτόκριτο

Έμμετρο μυθιστόρημα, (10.000 στίχων)
του Βιτσέντζου Κορνάρου, αρχές 17^{ου} αι.

Αποκορύφωμα της Κρητικής λογοτεχνίας

Υπόθεση – ο έρωτας των δύο νέων & οι δοκιμασίες,
μέχρι την τελική του επικράτηση

Στην Αρχαία Αθήνα, αλλά στοιχεία από διάφορες
ιστορικές περιόδους (υπερχρονικό ποιητικό σύμπαν)

Φώτης Κόντογλου (Αποστολέλλης): Ο ζωγράφος της πονεμένης Ρωμιοσύνης



- Πεζογράφος, ζωγράφος, αγιογράφος
- Επιστροφή στις ρίζες της Ελληνορθόδοξης παράδοσης
- Έργο με επιρροές από τη Βυζαντινή τέχνη
- Γεννήθηκε στο Αϊβαλί. Μετά τη μικρασιατική καταστροφή φθάνει πρόσφυγας στη Μυτιλήνη και αργότερα εγκαταστάθηκε στην Αθήνα

Εικονογράφηση βιβλίου



ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ
ὑπὸ
Βιτσέντζου Κορνάρου

- Φ. Κόντογλου
- Περί το 1936-38, διακόσμησε ένα unicum (μοναδικό) δερμάτινο εξώφυλλο του βιβλίου του Στέφανου Ξανθουδίδου, *Ερωτόκριτος* υπό Βιτσέντζου Κορνάρου.
- Βιβλιοθήκη της Βουλής
- Σχολιασμός από μαθητές για την απόδοση του Ερωτόκριτου



Φώτης Κόντογλου, Ερωτόκριτος,

Εικόνες: Άγιος Γεώργιος“, Μελάνι σε χαρτί, & Αγ. Δημήτριος

Ο Ερωτόκριτος, αρματωμένος με κοντάρι σαν τους στρατιωτικούς αγίους, Δημήτριο & Γεώργιο. Πάνω σε άσπρο, αντρεπωμένο άλογο, με ανθρώπινο βλέμμα, ομορφοσελωμένο, στολισμένο με γκέμια χρυσά, αλαφιασμένο, με τα μπροστινά πόδια σηκωμένα στον αέρα.



Γιάννης Τσαρούχης



Μαθητής του Κόντογλου

Επηρεάστηκε
από τα βυζαντινά πρότυπα
& από τη λαϊκή παράδοση

Γιάννης Τσαρούχης
Επιρροές από λαϊκό-βυζαντινή & Ελληνιστική εικαστική παράδοση



Γιάννης Τσαρούχης, ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ,
1955, Ιδιωτική συλλογή

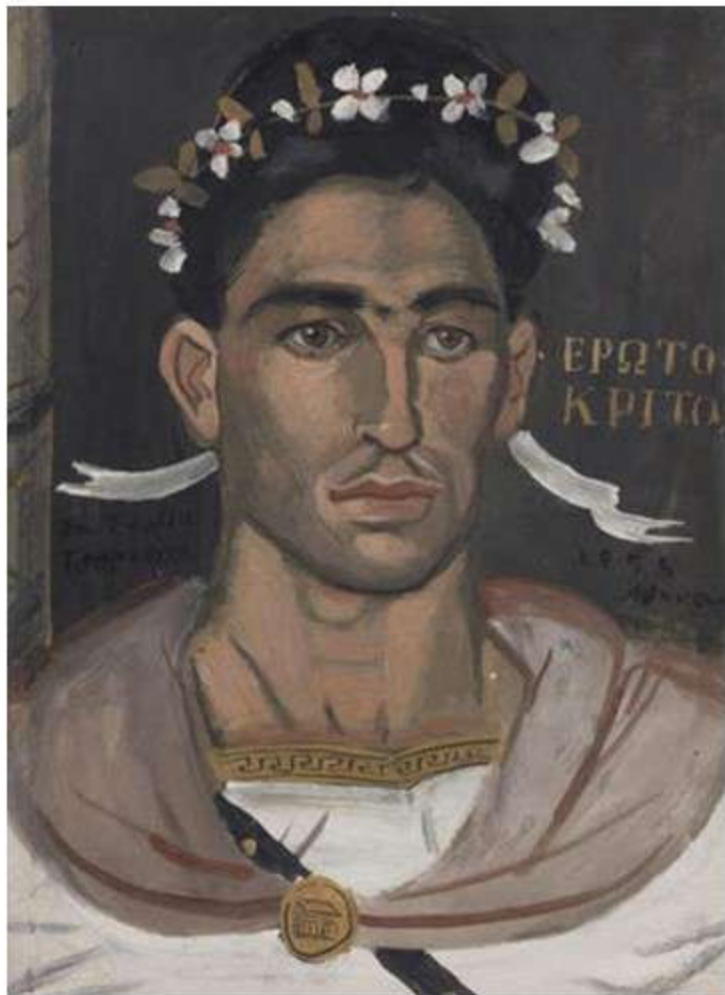
- Εμβληματικό πορτρέτο του Έλληνα ναύτη
- Ενσαρκώνει το ιδανικό της "Ελληνικότητας"
- Γιατί? Σχολιασμός από μαθητές

Γιάννης Τσαρούχης, ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ, 1955



- Δ. Καπετανάκης, «Ο Γιάννης Τσαρούχης. Επιστροφή στις ρίζες», περιοδικό *Νέα Γράμματα*, 1937 :
- «Ο Τσαρούχης κατάφερε να ανυψώσει ένα ανδρικό μοντέλο σε σύμβολο του σύγχρονου ελληνικού πνεύματος»
- Βλ. Η καρφίτσα στολισμένη με σύμβολα της αρχαίας ελληνικής τέχνης

Ερωτόκριτος και πορτρέτα Φαγιούμ



Τα πορτρέτα Φαγιούμ - προσωπογραφίες που φιλοτεχνήθηκαν από τον 1^ο έως τον 3^ο μ Χ. αι. από Έλληνες καλλιτέχνες, στην Αίγυπτο. Είχαν ταφική χρήση

Πήραν το όνομά τους από την πόλη Φαγιούμ της Αιγύπτου, όπου ανακαλύφθηκαν, τέλη του 19^{ου} αι.

Θεόφιλος Γ. Χατζημιχαήλ

- Λαϊκός ζωγράφος



Δίπλα στη μητέρα του, φορώντας φουστανέλα, ζωσμένος άρματα, με το σπαθί υψωμένο, ως ήρωας Επανάστασης. Φωτογραφία τέλη του 19^{ου} αιώνα.

- Ο κριτικός τέχνης Τέριαντ - Στρατής Ελευθεριάδης εκτίμησε το έργο του Θεόφιλου για την ελληνικότητα της τέχνης του και τον ανέδειξε
- Έργα του βρίσκονται σε μουσεία, Λονδίνο, Παρίσι, Λωζάννη, Χίο, Πέργαμο και σε ιδιωτικές συλλογές



"Ο Teriant, 1930"



Ο ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΚΑΙ Η ΑΔΕΛΦΗ ΤΟΥ
ΕΙΡΗΝΗ, 1904



Ο Ευγένιος Σπαθάρης και οι επιρροές από τον Καραγκιόζη Λαϊκοναΐφ τέχνη

Ε.Σπαθάρης,
“Ο Ερωτόκριτος
& η Αρετούσα”
Ακρυλικά, 1952



ΜΟΥΣΚΙΚΟ ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ

<https://www.youtube.com/watch?v=d-sAmTq0oZ0>

- Ο Ευγένιος Σπαθάρης τραγουδάει απόσπασμα από τον "Ερωτόκριτο" με τη συνοδεία του Λουδοβίκου των Ανωγείων"
- Από την εκπομπή της NET "Συν και πλην" με τον Ανδρέα Ροδίτη, την Λένα Αρώνη και την Μάριο Μιχελιδάκη, Μάρτιος 2001
- Αρχείο Θανάση Γιώγλου



Η Ειρήνη Ταχατάκη και η Ναϊφ τέχνη



Ζωγραφικές αναπαραστάσεις του «Ερωτόκριτου» και η τάση της Νεωτερικότητας

Κατά τον Μεσοπόλεμο

**Συνύπαρξη της (λαϊκο-βυζαντινής) Παράδοσης
με τον Ευρωπαϊκό Μοντερνισμό**

Λαϊκοβυζαντινά & υπερρεαλιστικά στοιχεία

Μποστ : έντεχνο λαϊκοναΐφ προσωπικό ύφος
Λαϊκοβυζαντινά & υπερρεαλιστικά στοιχεία



Επιχείρησε να συνδέσει την Νεοελληνική τέχνη
με τον ευρύτερο χώρο του Υπερρεαλισμού



Ν. Εγγονόπουλος, ο υπερρεαλιστικός συνδυασμός πολιτισμικών στοιχείων

"ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ ΚΑΙ ΑΡΕΤΟΥΣΑ", Υδατογραφία / Ελαιογραφία, 1969



Γιάννης Τσαρούχης, συνδυασμός παραδοσιακών & μοντερνιστικών στοιχείων



Τσαρούχης, "Αρετούσα και Ερωτόκριτος", 1980, μεταξοτυπία

Γιάννης Τσαρούχης, συνδυασμός παραδοσιακών & μοντερνιστικών στοιχείων



- Γιάννης Τσαρούχης, "Αρετούσα και Ερωτόκριτος", 1980, μεταξοτυπία
- Λεπτομέρεια από φορητή εικόνα, Εκκλησία Αγίου Γεωργίου, Κάτω Φλώρη Σελίνου
- Στοιχεία από την ανδρική μόδα της εποχής - Ο ευρωπαϊκός τρόπος ένδυσης είχε περάσει στην κρητική κοινωνία.

Γ. Κουνάλης: Νεωτερικότητα και Παράδοση



Κουνάλης Γιώργος, "Ερωτόκριτος", λάδι σε καμβά, 2,00x0,80, 1967
Συλλογή Μουσείου Εικαστικών Τεχνών Ηρακλείου
Από το αρχείο της οικογένειας Γ. Κουνάλη

Γ. Κουνάλης: Νεωτερικότητα και Παράδοση



Κουνάλης Γιώργος, "Ερωτόκριτος (Γκιόστρα)", 1966
Παστέλ σε χαρτί. 100x70. Ιδιωτική συλλογή. Αρχείο οικογένειας Γ. Κουνάλη



Γ. Κουνάλης, "Κονταρομαχία",
Παστέλ σε χαρτί, 1,00x0,70, 1965
Αρχείο οικογένειας Γ. Κουνάλη

Γ. Κουνάλης, "Ερωτόκριτος",
μελάνι σε χαρτί, 1,00x0,70, 1965
Αρχείο οικογένειας Γ. Κουνάλη



Γ. Κουνάλης: Βυζαντινά στοιχεία



Γ. Κουνάλης, "Ερωτόκριτος",
Τρίπτυχο 1, λάδι σε καμβά, 80x0,80,
1966. Περιφέρεια Κρήτης, Ηράκλειο,
Αρχείο οικογένειας Κουνάλη



Γ. Κουνάλης, Άγιος Δημήτριος,
Ι. Ναός της Παναγίας, Μεσκλά, 1975



Γ. Κουνάλης, "Ερωτόκριτος",
Ακρυλικά σε καμβά, ιδιωτική συλλογή
Αρχείο οικογένειας Κουνάλη

Γ. Κουνάλης: Νεωτερικότητα και Παράδοση



Κουνάλης Γεώργιος,
Τρίπτυχο 1, λάδι σε
καμβά, 0,80x0,80, 196

Τρίπτυχο 2,
0,80x 0,30

Τρίπτυχο 3, 1,20x0,80 ,
Περιφέρεια Κρήτης, Ηράκλειο
Αρχείο οικογένειας Κουνάλη

Προτάσεις εκπαιδευτικής αξιοποίησης Στη Β/θμια εκπαίδευση

Στόχοι

- Γνωριμία με έργα Νεοελληνικής τέχνης
- Οι μαθητές καλούνται να ανακαλύψουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της Νεοελληνικής τέχνης, κατά τον Μεσοπόλεμο: **Η τέχνη μεταξύ Μοντερνισμού & Παράδοσης**
- Σύνδεση της ιδιαιτερότητας αυτής με τις ιστορικές συνθήκες & ανάγκες της εποχής, (Διαθεματική προσέγγιση του μαθήματος της Ιστορίας) ήτοι:

Η σχέση με την Παράδοση - Γιατί;

A. Ανάγκη για εθνική επιβεβαίωση, βλ. Μικρασιατική καταστροφή.

Η τέχνη έπρεπε να καλύπτει την ανάγκη για «επιστροφή στις « ρίζες» του ελληνικού πολιτισμού (βλ. το ιδεολόγημα της *Ελληνικότητας*) Έργα με εθνοκεντρική διάσταση, Οι μαθητές καλούνται να εντοπίσουν στοιχεία της Παράδοσης στα ζωγραφικά έργα.

Η σχέση με τη Νεωτερικότητα - Γιατί;

B. Ανάγκη συμπόρευσης με τη Δύση

Η τέχνη έπρεπε να συμβαδίζει με τη Δύση, (Ευρώπη), και να ενσωματώνει στοιχεία από τον Ευρωπαϊκά καλλιτεχνικά κινήματα & τάσεις. Οι μαθητές καλούνται να εντοπίσουν νεωτερικότητα (υπερρεαλιστικά, εξπρεσιονιστικά, κλπ) στοιχεία στα έργα.

(Διαθεματική προσέγγιση του μαθήματος της λογοτεχνίας. Η αναζήτηση της **Ελληνικότητας** στη λογοτεχνία και στην τέχνη

Οι ζωγράφοι της «Γενιάς του 30»



Εικαστικά έργα με
εθνοκεντρική ιδεολογία,
μετά την τραυματική
εμπειρία της
Μικρασιατικής
Καταστροφής του 1922

Γεγονός-σταθμός, η Μικρασιατική Καταστροφή
Ανάγκη εθνικής επιβεβαίωσης!

**Ο "Ερωτόκριτος" - πηγή έμπνευσης για τους δημιουργούς του Μεσοπολέμου.
Ιδιαίτερη ζωγραφική**

Μεταφέρει εθνικά στοιχεία



Ο "Ερωτόκριτος" - πηγή έμπνευσης για τους δημιουργούς του Μεσοπολέμου Ιδιαίτερη ζωγραφική

Υιοθετεί εκλεκτικά αναζητήσεις του Μοντερνισμού



Οι μαθητές της Α/θμιας εκπαίδευσης

A. Οι μαθητές:

- Γνωρίζουν την υπόθεση της ιστορίας

B. Προβολή ζωγραφικών έργων εμπνευσμένων από τον Ερωτόκριτο.

Αναγνωρίζουν τους πρωταγωνιστές, τα συναισθήματά τους & τις βασικές σκηνές του έργου (καντάδα, κονταρομαχία)

Γ. Προτείνονται εικαστικές δραστηριότητες, για παιδιά αυτής της ηλικίας

- Επιλέγουν τον πίνακα που τους αρέσει περισσότερο, σχηματίζουν ομάδες
- Τον σχολιάζουν & τον παρουσιάζουν (σε ομάδες)
- Ψηφίζουν τον “αγαπημένο” πίνακα της τάξης
- Ζωγραφική. Έκθεση ζωγραφικής. Collage με σκηνές του έργου
- Έμφαση στην ενδυμασία κατά την περίοδο της κρητικής Αναγέννησης – συμμετοχή σε θεατρική παράσταση

- Βλ. Οικονομίδης Βασίλειος, Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Κρήτης, «Ο Ερωτόκριτος στο Νηπιαγωγείο», [Ο Ερωτόκριτος στο νηπιαγωγείο.pdf](#)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Δεληβορριάς, Α., 1998, *Πορτραίτα του Φαγιούμ και η γενιά του '30 στην αναζήτηση της ελληνικότητας*, Κατάλογος έκθεσης, Μουσείο Μπενάκη,

Έκθεση Φώτης Κόντογλου. Από τον "Λόγο" στην "Έκφρασι" Με ζωγραφιές και με πλουμίδια απ' το χέρι του συγγραφέα, 2016, Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα.

Ελύτης, Ο., 1974, "Ο ζωγράφος Θεόφιλος. Η άλλη Λέσβος", *Ανοιχτά χαρτιά*, Αθήνα, Ίκαρος.

Ελύτης, Ο., 1996, *Ο ζωγράφος Θεόφιλος*, Αθήνα, Ύψιλον.

Καπετανάκης, Δ., 1937, "Ο Γιάννης Τσαρούχης, επιστροφή στις ρίζες", περιοδικό *Νέα Γράμματα*.

Κόντογλου, Φ., 1996, "Αρματωμένος την Αρματωσιά του Θεού. Ο άγιος Δημήτριος ο Μυροβλύτης", *Ασάλευτο Θεμέλιο*, Ακρίτας.

Κοκκινίδης, Δ., 1983, "Σύλληψη και έκφραση της Ελληνικότητας στις πλαστικές τέχνες", στο Τσαούσης Δημήτριος Γ. (επιμ.), *Ελληνισμός και Ελληνικότητα, Ιδεολογικοί και βιωματικοί άξονες της νεοελληνικής κοινωνίας*, Αθήνα, Εστία

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Κουρουτάκη, Α., 2018, "Οι απαρχές της Νεωτερικότητας στη Νεοελληνική Τέχνη στο πνεύμα του "Βενιζελισμού". "Η Κρήτη ως Πηγή Έμπνευσης για τους Ζωγράφους της "Γενιάς του 1930", *Κρητική Εστία*, 15ος Τόμος, (2014-18), Ιστορική Λαογραφική και Αρχαιολογική Εταιρεία Κρήτης (ΙΛΑΕΚ), Τυποκρετα, Ηράκλειο.

Κωτίδης, Αντώνης, *Μοντερνισμός και παράδοση στην ελληνική τέχνη του μεσοπολέμου*, University Studio Press, 1993

Λυδάκης, Στ., 2002, *Οι Έλληνες ναΐφ ζωγράφοι*, εκδ. Μέλισσα για το Ίδρυμα Παναγιώτη και Έφης Μιχελή, Αθήνα.

Ουράνης, Κ., 1946, "Η εντύπωσή μου από τον Θεόφιλο", περ. Αγγλοελληνική Επιθεώρηση, τ. 2

Παναγιωτάκης, Γ., 2003, *Η γυναίκα της Κρήτης στο χθες και στο σήμερα*, εκδ. Ιδιωτική. Περιοδικό Σπείρα, 2010, *Η ενδυμασία στην Κρήτη*, ΚΕΘΕΑ, ΑΡΙΑΔΝΗ, τ.2, Τυποκρέτα

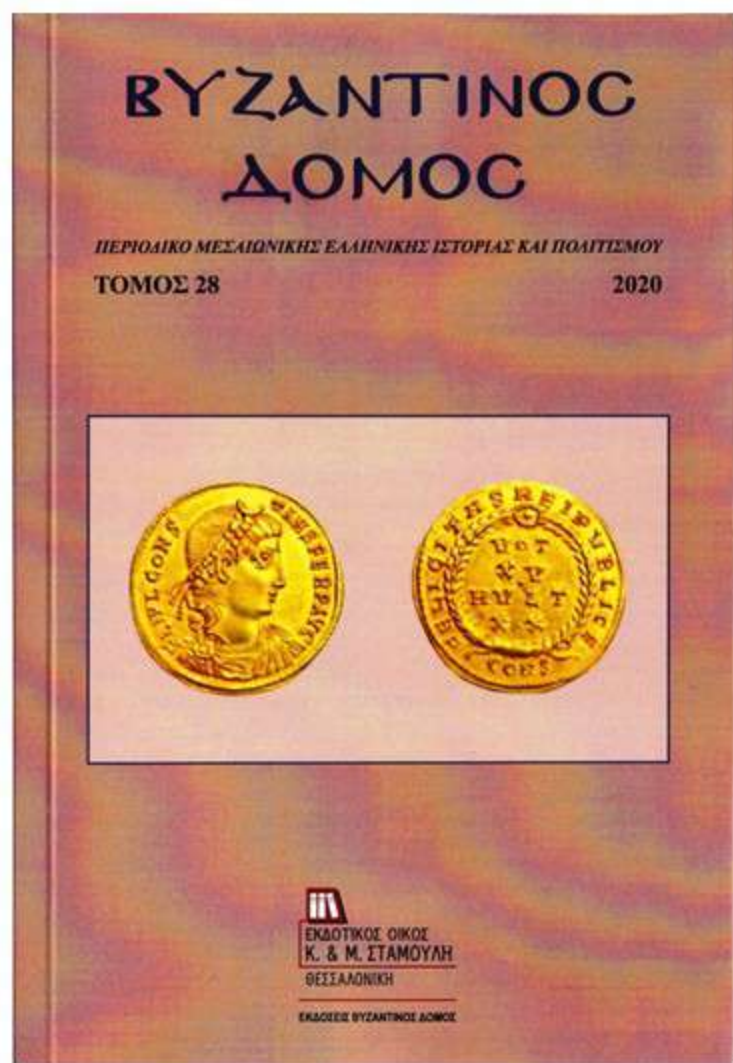
Σακκέτος Άγγ., (1980) *Φάκελος: Ελληνικό Θέατρο*, Τόμος Α , Αθήναι.

Σεφέρης, Γ, 1974, "Θεόφιλος", *Δοκιμές*, 1^{ος} τόμος, 1936 - 1947, εκδόσεις Ίκαρος.

Τσαρούχης Γ., 1938, "Ο ζωγράφος Θεόφιλος", περ. *Τέχνη, Εφημερίς των εικαστικών τεχνών*

Τσαρούχης Γ., 1986, *Αγαθόν το εξομολογείσθαι*, Αθήνα, Καστανιώτης.

Τσαρούχης, Γ., 1963, "Μάθημα αλήθειας από το μόνο Νεοελληνικό θέατρο", περ. *Θέατρο*, τχ.



- Αλεξάνδρα Κουρουτάκη, «Ζωγραφικές αναπαραστάσεις του Ερωτόκριτου ως αρχετυπικού συμβόλου του ελληνικού πνεύματος από εικαστικούς δημιουργούς του μεσοπολέμου»
- Βυζαντινός Δόμος, τ. 28, Εκδόσεις Σταμούλη, 2020
- σε μορφή ψηφιακού βιβλίου, αναρτημένη στον ιστοχώρο <https://artnartplus.com/articles>

Σας ευχαριστώ για την προσοχή σας !

Σας ευχαριστώ για την προσοχή σας !